

24. Nékám Sándor, a Magyar Politikai Misszió vezetőjének jelentése Gyöngyösi János külügyminiszternek az MNSZ székelyudvarhelyi kongresszusáról. (Részlet.) Bukarest, 1946. július 16.

146/pol.-1946.

A MNSZ június 28–30.-i székelyudvarhelyi országos kongresszusa elé Erdély-szerte élénk érdeklődéssel és izgalommal vegyes várakozással tekintettek. Híre járt ugyanis annak, hogy az MNSZ belső ellenzéke szervezeten felvonul a nagygyűlésre a jelenlegi vezetés megbuktatására, hogy a megyei delegátusok kijelölésénél népiszövetség-ellenes szempontok érvényesültek, sőt, arról is beszéltek egyesek, hogy több népszerűtlen népiszövetségi vezető ellen merénylet készül. Az események azóta nagyrészt rációfoltak ezekre a hírekre és a rendelkezésre álló hivatalos közlemények és hiteles értesülések alapján most már pontos képet lehet adni az udvarhelyi nagygyűlés lefolyásáról, amelynek jelentőségét különben sem az ott lezajlott epizódszerű incidensek, hanem a maradandóbb jellegű alkotások, tervek és határozatok adják.

A nagygyűlés előkészületi munkálatai Székelyudvarhelyen valóban nem a legjobb kilátásokkal bíztattak, a várható hangulatot illetően. Két héttel a nagygyűlés előtt Kacsó Sándor és Mezey szervezési vezető¹ előkészítő gyűlést tartottak a városban a megfelelő légkör megteremtésére. A város lakosságának a gyűlésen megjelent része azonban rideg elutasítással viselkedett a szónokokkal szemben, többször félbeszakította, és hazaárulónak [inkább nemzetárulónak – V.G. megj.] nevezte őket, s mikor Kacsó a parasztság politikai éretlenségére való hivatkozással az ipari munkásokhoz intézte szavait, ezeknek nevében egy iparos kijelentette, hogy „mi is jó magyarok vagyunk, önhöz semmi közünk”; a népiszövetségiiek ne jöjjenek Udvarhelyre gyűlésezni, mert senki sem fog lakást adni nekik.

Talán éppen a nagygyűlést megelőző mende-mondák és helyszíni tapasztalatok eredményezték azt, hogy az MNSZ rendkívül szervezeten vonult fel, s így komoly akcióra már csak ezért sem kerülhetett sor. Kurkót testőrség kísérte mindenhová, a gyűlésteremben, később a népgyűlésen pedig szervezett munkások állottak őrt és végezték a szigorú igazoltatást. A kemény rendtartásra azért is szükség volt, mert a nagygyűlés rendezősége kötelezettséget vállalt a belügyminiszternél,² hogy csendőrség, rendőrség, és katonaság felvonultatása nélkül is biztosítják a fegyelmet.

Ilyen előzmények után kezdődött meg az udvarhelyi seregszemle. A tulajdonképpeni nagygyűlés megkezdését megelőző napon, június 27-én a százas intézőbizottság ülésezett, amelynek tárgysorozatán ugyanaz a két legfontosabb téma szerepelt, amelyek a kongresszus fő tárgyalási anyagát is képezték: egyfelől az eltelt év összefoglaló jelentésének megvitatása, a sérelmek számbavétele és határozati javaslatokba való összefoglalása, másfelől a nemzeti-ségi törvénytervezet megtárgyalása.

A Központi Végrehajtó Bizottság bejelentéséhez a százas intézőbizottság tagjai közül többen szóltak hozzá. Nagy Géza a földbirtokreformmal és az adózással kapcsolatos sérelmek számszerű adatokkal való megvilágítását kérte és konkrét tanügyi sérelmek felsorolását hiányolta. Kós Károly azt hangoztatta, hogy a jól megszervezett elméleti oktatás mellett az erdélyi magyarságnak elengedhetetlen szüksége van a szakiskolák – különösen a mezőgazdasági iskolák hálózatának kiépítésére. Csögör Lajos, a magyar egyetem rektora, kiemelte annak

1 Kacsó Sándor újságíró-politikusról, az intézőbizottság tagjáról és Mezei Lajosról, az MNSZ Központi Végrehajtó Bizottsága tagjáról van szó.

2 A kommunista Teohari Georgescuról van szó.

jelentőségét, hogy az erdélyi magyarságnak önálló egyeteme van, amelyen ezévből 2300 tanuló készül a hivatására. Részletesen ismertette az egyetem helyzetét, rámutatva arra, hogy a marosvásárhelyi orvosi kar épületeinek nagy részét még nem sikerült átalakítani, mert a szükséges összeget erre a célra még nem utalták ki. Hiányolta, hogy az egyetem kiadásaira az új költségvetési tervbe is csak 490 millió lejt vettek fel, holott jelenleg ennek az összegnek éppen a háromszorosára lenne szükség. Az elhangzott felszólalások után az elnöklő Kurkó Gyárfás bejelentette, hogy a kiegészítő javaslatokat a Végrehajtó Bizottság figyelembe veszi és a jelentést ezekkel kiegészítve terjeszti az országos nagygyűlés elé.

A jelentés megvitatása után a nemzetiségi törvénytervezet megvitatására került sor. A hozzászólások során érdemi kritika csak Nagy Géza részéről hangzott el, aki egyfelől elvi szempontokra hivatkozott (a nemzetiségi törvény megalkotása előtt meg kell várni a béketárgyalások döntését, vagy esetleges direktíváit a nemzetiségi kérdésben), másfelől kifogásolta a tervezet egyes feltűnő fogyatékosait és ezért kérte a nemzetiségi státútum-tervezetnek a kongresszus napirendjéről való levételét és ehelyett egy általános jellegű nemzetiségi deklaráció megfogalmazását. Nagy Géza javaslatát elvetette ugyan az intézőbizottság, de szövegező bizottságot küldött ki a tervezet egyes kifogásolt részeinek módosítására, illetve bizonyos intézmények tekintetében újabb javaslatok tételére. A MNSZ eredeti státútum-tervezetét és az eredeti tervezettel szemben bizonyos módosításokat és bővítéseket tartalmazó végleges szöveget 150/pol.-sz. jelentésem tartalmazza.³

Június 28-án a nagygyűlés Kurkó Gyárfás szavaival vette kezdetét, amit a demokrata szervezetek üdvözlései követtek. Lucaciú ezredes, a román hadsereg kulturális és nevelési osztályának vezetője magyarnyelvű beszédben üdvözölte a kongresszust. Kohn Hillel a demokrata zsidó népközösség nevében azt fejtette, hogy a demokrata zsidók a magyar népet nem tartják azonosnak a magyar fasizmussal. Utána a Román Demokrata Nők Országos Szövetsége, majd a Haladó Ifjak képviselőjének üdvözlő szavai következtek. Kurkó minden üdvözlésre reflektált, különösen kiemelve a román és magyar nép megbékélésének szükségességét és a leszámolás közeledését⁴ azokkal szemben, akik főbűnösei voltak a zsidók ellen indított gyűlölködésnek.

Az ünnepélyes megnyitó után tartotta meg Kurkó Gyárfás országos elnök politikai beszámolóját. A beszámoló összefoglalta az MNSZ egyéves nemzetiségi küzdelmeit, azok hibáival és eredményeivel együtt. Elismerte, hogy az MNSZ-t ért támadások között voltak jóhiszeműek, sőt, indokoltak is, de sok volt az olyan rosszhiszemű támadás is, amelyeket keményen vissza kellett vernie. A kezdeti hibák legfőbb okát abban látja, hogy a népiszövetségi szervezetek élére olyan vezetőség került, amelynek egyes tagjai a földalatti munkában kitűntek ugyan, szélesebb nemzetiségi feladatok megoldására azonban képtelenek voltak.⁵ Ezek radikalizmusukkal és értelmiségellenes magatartásukkal sokakat elriasztottak a szervezettől. A MNSZ-nek sikerült azonban az elmúlt év alatt az értelmiség tekintélyes részét maga köré tömöríteni. Sok nehézséget okozott az is, hogy az erdélyi magyar közvélemény az MNSZ-t sok ideig összetévesztette a Szakszervezettel, a kommunista, vagy szociáldemokrata párttal. Ezzel kapcsolatban Kurkó leszögezte, hogy minden magyar helye az MNSZ-ben van, pártállásra való tekintet nélkül. A továbbiakban az erdélyi magyarság sérelmeit és az orvoslásukért

3 A kongresszuson elfogadott tervezet szövegét (amely alaposan eltér a 23. sz. alatt közölt szakértői változattól!) először a július 7-i Népi Egység és a kolozsvári Világosság közölte.

4 Minden bizonnyal elírás. Helyesen: kötelességét.

5 Célzás az MNSZ országos vezetésében lévő szélsőbalos politikusokra (többek közt: Czikió Nándorra, Bányai Lászlóra, Mezei Lajosra), akik a magyar sérelmek orvoslásáért folytatott harcot alárendelték az RKP napi érdekeinek.

vívott küzdelmeket ismertette, majd a választásokkal kapcsolatban bejelentette, hogy az MNSZ – eredeti határozatához híven – külön listán indul a magyarság sajátos nemzetiségi érdekei számára megfelelő képviselő elnyerése végett. A magyar blokk tervével kapcsolatban leszögezte, hogy nem vonják kétségbe a magyar szociáldemokraták jóindulatát, de az MNSZ álláspontja az, hogy minden becsületes magyarnak, legyen az kommunista, vagy szociáldemokrata, vagy pártönkívüli, az MNSZ-ben van a helye. A magyar blokkba nem mennek bele, azokat pedig, akik a történelmi pártok listáján jelöltették magukat, egyenesen le fogják törni.

Kurkó politikai expozéja után a Végrehajtó Bizottság évi jelentésének ismertetésére került sor, amelyet a nagygyűlés egyhangú lelkesedéssel lefogadott. [...] ⁶

A Végrehajtó Bizottsági jelentés elfogadása után a nemzetiségi törvénytervezet ismertetésére került sor. Az előző napon kiküldött szövegező bizottság ugyan nem tudott a tervezet hiányosságaival, belső ellentmondásaival és jogi abszurditásaival megbirkózni, s dolgvégzetlenül oszlott fel, politikai és presztízs okokból a javaslatot mégis a nagygyűlés elé vitték. Itt Nagy Géza – aki különben a szövegező bizottságnak is egyik tagja volt – ismét feltárta az intézőbizottság előtt már ismeretes aggályait: elsősorban a tervezet hiányosságait, másodsorban időszerűtlenségét a béketárgyalások küszöbén, mikor még nem ismeretesek azok a princípiumok sem, amelyek alapján a nagyhatalmak a nemzetiségi kérdést megoldani akarják. Nagy Gézát azonban a közönség elhallgattatta és a tervezetet lényegesebb érdemi hozzászólás nélkül elfogadta.

Július 29-én került sor az új vezetőség és a százas intézőbizottság megválasztására. Elnök újból Kurkó Gyárfás lett, a százas intézőbizottság is lényegében a korábbival azonos maradt, változás csak az alelnökök személyében történt, akiket az irányukban mutatkozó általános ellenszenv az alelnöki székből elsodort, de akik a Végrehajtó Bizottságnak továbbra is tagjai maradtak. ⁷

A nagygyűlés a választások megejtése után meghallgatta és elfogadta a határozati javaslatot, amelynek elvi jelentőségű kitételeit a következőkben ismertetem: [...] ⁸

A nagygyűlés harmadik napján, június 30-án zajlott le a népgyűlés, amelyen megjelent és beszédet tartott Vlădescu-Răcoasa nemzetiségi miniszter is. A miniszter sajnálkozását fejezte ki, hogy nem magyar nyelven szólhat a közönséghez, majd Groza miniszterelnök üdvözlétének tolmácsolása után a kormány nevében ígéretet tett, hogy a magyarság teljes jogegyenlőségére való törekvéseit támogatni fogja.

Vlădescu-Răcoasa miniszter, majd Kurkó Gyárfás beszéde alatt a népgyűlés színhelyéül szolgáló sportpályán súlyos incidensek zajlottak le. Egy népiszövetség-ellenes gazdálkodókból és iparosokból álló csoport magyar zászlók alatt benyomult a sportpályára és „Le Kurkóval!”, „Magyar kormányt akarunk!” jelszavakat kiabálva heves népiszövetség-ellenes tüntetésbe kezdett. A tüntetők és a népiszövetségi rendfenntartó közegek között súlyos összetűzés támadt, amelynek eredménye 24 sebesült és állítólag egy halott volt. ⁹

⁶ A jelentés ismertetésétől eltekintünk.

⁷ A kongresszuson Bányai László és Balogh Edgár helyett Kacsó Sándort és Köteles Istvánt választották alelnökké. Bányai leváltásának oka az lehetett, hogy kezdetől fogva ő volt az MNSZ országos vezetőségének legnépszerűlenebb tagja, és a nevéhez fűződött többek közt a marosvásárhelyi kiáltvány kierőszakolása is; Balogh Edgár a vásárhelyi kiáltvány melletti határozott kiállása miatt vált népszerűtlenné. Az új intézőbizottság névsorát közli a brassói Népi Egység július 3-i száma.

⁸ A határozati javaslat ismertetésétől eltekintünk. Lásd: Kurkó Gyárfás két beszéde. Intézőbizottsági jelentés. Közgyűlési záróhatározat a Magyar Népi Szövetség Székelyudvarhelyt, 1946. június 27–30. között megtartott országos nagygyűlésén. Kolozsvár, 1946. Kiadja az MNSZ Intézőbizottsága.

⁹ Más források nem erősítik meg, hogy a verekedésnek halálos áldozata is lett volna. Valószínűleg a lövétei haláleset mosódhatott össze Nékám információjában.

A tüntetés elfojtása után Kurkó kemény szavakkal kelt ki a reakciós provokáció ellen és kíméletlen leszámolást helyezett kilátásba a magyar fasisztákkal¹⁰ szemben. A népgyűlés befejezéseképpen az MNSZ megkoszorúzta a Vörös Hadsereg hőseinek a főtéren levő sírját, majd a tömeg az MNSZ székháza elé vonult, ahol Kurkó Gyárfás rögtönzött beszédében ígéretet tett a magyar egység megbontására törekvő reakció széttiprására, megbocsátást hirdetve egyben a megtévesztetteknek, ha tévedésüket belátják és jóváteszik azzal, hogy az elkövetkező választási küzdelemben a demokráciáért fognak harcolni.

A székelyudvarhelyi kongresszus utórezgéseire tartozik a nagygyűlésről hazatérő lövétei népiszövetségi kiküldöttek, a régi madoszista Balázs Pálnak meggyilkolása. Az új Végrehajtó Bizottság július 12.-i első ülésén az incidensre tekintettel, az annak előkészítésével vádolt reakciós elemeket takaró három egyesületnek, a kolozsvári Mánás Kaszinónak és Társadalomnak, valamint a székelyudvarhelyi Iparosegyletnek vezetőségét felfüggesztette. Másrészt a Liberalul (július 4.) a kongresszussal kapcsolatban megtámadta a nemzetiségi minisztert – aki a népgyűlésen sajnálatának adott kifejezést, hogy nem beszél magyarul –, és felteszi a kérdést, vajjon a magyarokat hasonló érzelmek hatják-e át és a nagygyűlésen legalább magyar nyelven kifejezésre juttatták-e sajnálatukat, hogy nem tudnak románul?

*Nékám s. k.
miniszteri tanácsos*

MOL a Külügyminisztérium Béke-előkészítő Osztálya iratai, XIX-J-1-a, 60. doboz, IV-131. sokszorosított másolat. Teljes terjedelemben közli Fülöp – Vincze, 1998. 247-251 o.

---

10 Természetesen az MNSZ politikájával szemben álló tüntetőknek semmi közük sem volt a fasizmushoz, a fasisztákhoz. A korabeli kommunista frazeológia a „fasiszta” jelzőt legtöbbször a politikai ellenfelek megbélyegzéseként használta.